

IRODALOM

RÉGI TAMÁS:

Minimális antropológia

Quadom Kiadó, Budapest, 2018, 191. p.

Afrika rejtélyes, egzotikus kontinensként él a magyar közgondolkodásban, amelynek tudományos feltárásában, megismerésében hazánk fiai is kivették a részüket. Bár a földrajzi felfedezések kora már rég lezárult, a globalizáció új problémákat, földrajzi, néprajzi és szociológiai kérdéseket vetett fel a fekete kontinensen: Hogyan tudják megőrizni kultúrájukat, identitásukat azok a népcsoportok, akik alig több mint 100 éve kerültek kapcsolatba az európai kultúrával, a globalizáció áldásaival és átkaival? Talán a megőrzés szó már csak idea lehet, hisz egyre gyorsabban változó világunkban hiú ábránd az ősi tradíciók maradéktalan megőrzését remélni. Ezért helyesebb lenne azt kérdeznünk: hogyan változik a helyi lakosok gondolkodása, életmódja a más kultúrákkal való kapcsolatuk (pl. turizmus) hatására? Milyen módon változtatja meg a törzsek életét az államhatalom? Ezeknek, a manapság nagyon aktuális társadalomtudományi kérdések megválaszolásához hosszú terepmunkára van szükség. Régi Tamás nagy elődeihez (Magyar László, Teleki Sámuel, Torday Emil, Almásy László) hasonlóan vállalta a terepmunkával járó nem mindennapi veszélyeket és nehézségeket. „Minimális antropológia” című könyve egy ilyen hosszás, több hónapos terepi vizsgálódást, értékelést igénylő tudomány, a kulturális antropológia módszereibe, kulisszatitkaiba ad betekintést. A szerző terepi naplórészletein, megfigyelésein keresztül képet kaphatunk egy a turista prospektusok, újságcikkek címloldalán gyakran megjelenő afrikai törzsről a murszlikról, akik az európai szemek számára szokatlan, „borzongatóan egzotikus” tányér alakú ajaktorzításuk miatt egyre népszerűbbek nemcsak a fotósok, hanem a turisták számára is. Régi Tamás 110 évvel Teleki után érkezett az Omo partjára, és bár Teleki érkezésekor még nem a murszlik éltek e vidéken, de könyvében nagyon pontos leírást közöl arról, hogy milyen lehetett az akkori „első találkozás” az afrikai törzsi kultúra és az európai kultúra között. Hogyan használták ki

az első felfedező utazók a helyi lakosokat céljaik eléréséhez, milyen módon gondolkodhattak a „vademberekről”. Érdekes és nagyon elgondolkodtató, egyben a mai napig aktuális amit a szerző a ruházatkodás és fényképezés szerepéről, jelképrendszeréről ír. A kulturális antropológiát talán leegyszerűsítve a jelenkor néprajzának is gondolhatnánk, de a kötet alapján láthatjuk, hogy jóval több annál. Az antropológus életmódon, szokásokon, hitvilágon túl a helyiek gondolkodását is meg szeretné ismerni, meg szeretné érteni. Ez csakis úgy lehetséges ha huzamosabb ideig együtt él velük, emellett komoly pszichológiai ismereteket (önismeretet) is igényel, mivel a terepi kutató megfigyelő és megfigyelt is egy személyben, a törzs tagjai figyelik minden mozdulatát. A könyv lapjain Régi Tamás naplórészletein keresztül megelevenednek a murszlik hétköznapijai, ahol a létfenntartás (vízellátás, élelmiszer beszerzése, állatok ellátása, házépítés, főzés) a törzs tagjainak szinte minden energiáját lekötöti. Ez a világ bizony merőben más, mint a mi kényelmes, összkomfortos európai életmódunk. A szerző közben saját magát is igyekszik kontrolálni, megpróbál végig kívülállóként, tudományos objektivitással és szakszerűséggel tudósítani a törzs életéről. Nagyon megkapó az a jelenet, amikor egy tűz körül ülő társasághoz egy távoli faluból érkeznek ismeretlen látogatók. Mivel ugyan ahhoz a törzshöz tartoznak ezért a tűz körül ülők egy több száz éves párbeszéd – rituálé révén fogadják be maguk közé, majd vendégelik meg az idegeneket. Az antropológus mindezt megfigyeli, rögzíti naplójában, de hogy a murszi szavak jelentését ne csak a hangalakjuk alapján tanulja meg, hanem azok valós tartalmát is megértse, ahhoz az kell, hogy saját maga is ugyan úgy éljen hosszú hónapokon át, mint ahogy a törzs többi tagja. Ez, a nem kis fáradságot jelentő és komoly veszélyeket magában rejtő terepmunka az ára annak, hogy a szerző hiteles és pontos képet rajzoljon a murszlik életmódjáról, mindennapjairól gondolkozásukról,

kapcsolatokról az állammal, más törzsekkel és a turistákkal. Régi Tamás vállalta a veszélyeket azért, hogy egy kicsit ő is murszivá váljon, befogadja őt a murszik közössége. Láthatjuk, hogy a törzsi tagjainak egymásra utaltsága, az egymás segítése hogyan jelenik meg a törzs életében, szokásaiban. A szerző többször kapott életveszélyes betegséget a rossz minőségű ivóvíztől, lázálmairól hallucinációiról is beszámol könyvében. Ily módon az olvasó maga is részese lehet a terepmunkának, átélheti az ezzel járó nehézségeket is.

A könyv egyben pillanatkép is, hiszen a murszik életmódja napjainkban a tömegturizmus megjelenésével drasztikusan átalakul. Az első turisták érkezésekor még nem értették, hogy mért kapnak pénzt, és hogy mire is jó az a néhány papírdarab amit a fényképezési lehetőségért kapnak a turistáktól. A könyvben nem csak azt követhetjük nyomon, hogy modern világunkban hogyan válik árucikké egy félnomád törzs hagyománya, kultúrája, de láthatjuk azt is, hogy a turistákat csak a felszín, a felszín, a külsőségek (hegtetoválások, tényérajak) érdeklik. A turista tehát megkapja a néhány perces élményt, hazaviheti (mert megfizeti) a fényképezőgépe dobozába zárva. Emellett a turisták által képviselt, és a médiumokból áramló idegen kultúra új vágyakat ébreszt a murszi fiatalokban, átalakítja gondolkodásukat. Az új generáció számára már a városi életmód, a kényelem, a divatos lábbeli és a mobiltelefon lesz fontos.

A murszik története egyben sok más afrikai nép története is. A globalizáció hatása más afrikai népcsoport kultúráját is alapvetően megváltoztatja. Régi Tamás könyve kiváló keresztmetszete ennek a változásnak. A könyv elgondolkodtat, és egy sor olyan kérdést feszeget, mely továbbgondolásra érdemes. A murszik törzsi területeinek történelmi változása például sok, a könyvben alig érintett földrajzi kérdést is felvet. Hogyan függ össze a félnomád murszik vándorlása a klímaváltozással? Hogyan befolyásolják vízrajzi beavatkozások (vízerőművek építése az Omo folyón) a murszik életmódját? Hogyan reagálnak a murszik arra, hogy az állam szeretné földművelésre átállítani a gazdálkodásukat? Hogyan változott és hogyan változik majd e terület eltartóképesége? A jövő nemzedékei hogyan fognak sáfárkodni a terület természeti erőforrásaival (pl. talajainak termőképességével)?

Úgy gondolom, hogy a „Minimális antropológia” egy személyes hangételű, olvasmányos, gondolatébresztő tudományos ismeretterjesztő könyv, amely révén egy tudomány módszer-tanába, egy kutató terepi gondolataiba és egy afrikai törzs mindennapjaiba is bepillanthatunk. A könyv segít ledönteni a sokak által „primitívnek, vadnak” gondolt afrikai törzsekkel szembeni előítéleteket, sztereotípiákat.

SZILASSI PÉTER